

O'QUVCHILARDA INTIZOMIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISHDA BIBLIOTERAPIYA VA STEAM INTEGRATSIYASINING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

PANJIYEVA MUATTAR

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Boshlang'ich ta'lim metodikasi” kafedrası o'qituvchisi

E-mail: muattar9293gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20637171>

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktab o'quvchilarida intizomiy sifatlarni shakllantirishda biblioterapiya (kitob orqali davolash va tarbiyalash) hamda STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) yondashuvlarini integratsiya qilishning pedagogik va psixologik xususiyatlari tadqiq etiladi. STEAM ta'limi o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, jamoada ishlash va loyihalarni boshqarish orqali ichki intizomni (o'z-o'zini boshqarishni) rivojlantirsa, biblioterapiya badiiy asarlar qahramonlari misolida emotsional intellekt, mas'uliyat va ijtimoiy xulq-atvor normalarini shakllantirishga yordam beradi. Maqolada har ikkala metodning o'zaro uyg'unligi o'quvchining ham intellektual, ham axloqiy-intizomiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar

Intizomiy sifatlari, o'quvchilar, biblioterapiya, STEAM integratsiyasi, pedagogik-psixologik xususiyatlar, o'z-o'zini boshqarish, emotsional intellekt, interaktiv ta'lim.

Abstract

This article explores the pedagogical and psychological characteristics of integrating bibliotherapy (therapy through reading) and the STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, and Mathematics) approach in shaping disciplinary qualities among school students. While STEAM education fosters internal discipline (self-regulation) through critical thinking, teamwork, and project management, bibliotherapy helps develop emotional intelligence, responsibility, and social behavior models using literary characters as examples. The article provides a scientific and pedagogical analysis of how the synthesis of these two methods impacts both the intellectual and moral-disciplinary development of students.

Keywords

Disciplinary qualities, students, bibliotherapy, STEAM integration, pedagogical-psychological characteristics, self-regulation, emotional intelligence, interactive education.

KIRISH

Hozirgi zamonaviy ta'lim tizimida integratsiyalashgan ta'lim yondashuvlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shunday yondashuvlardan biri STEAM ta'limidir. STEAM — bu Science (fan), Technology (texnologiya), Engineering (muhandislik), Art (san'at) va Mathematics (matematika) fanlarini integratsiyalashgan holda o'qitishga asoslangan ta'lim modeli hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda muammolarni kompleks hal qilish, ijodiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi (Yakman G., Exploring the Exemplary STEAM Education in the U.S., 2012, 1073-bet). STEAM konsepsiyasi dastlab STEM ta'limining rivojlangan shakli sifatida paydo bo'lgan. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, STEAM modeli fan va texnologiya bilan bir qatorda san'atni ham integratsiya qilish orqali ta'lim jarayonini yanada

ijodiy va samarali qiladi (Yakman G., STEAM Education: an Overview of Creating a Model of Integrative Education, 2008, 17-bet).

Amerikalik tadqiqotchi Georgette Yakman STEAM modelini piramida shaklida tasvirlab, unda turli fanlar o‘zaro bog‘liq holda o‘quvchilarning kompleks bilimlarini shakllantirishini ta’kidlaydi. Ushbu model o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va innovatsion g‘oyalarni yaratish qobiliyatlarini rivojlantiradi (Yakman G., 2008, 17-bet). Shuningdek, tadqiqotchilar STEAM yondashuvi o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, innovatsion g‘oyalar ishlab chiqish kabi XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirishini qayd etadilar (Mahata P.R., Mahato Sh., Gope L., University Students Attitude Towards STEAM Pedagogy, 2023, 143-bet). Bugungi kunda ko‘plab davlatlar ta’lim tizimida STEAM yondashuvini qo‘llash orqali o‘quvchilarning fan va texnologiyaga qiziqishini oshirish hamda real hayotiy muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga e’tibor qaratmoqda. STEAM yondashuvi an’anaviy ta’limdan farqli ravishda fanlararo integratsiyani ta’minlab, o‘quvchilarning ijodiy va muhandislik fikrlashini rivojlantiradi (Rahmonberganova R., Ruzmetova D., The Role of STEAM Education in Modern Schools, 2024, 2-bet)

Muayyan yosh davrlarida o‘quvchilar intensiv kognitiv faollik, atrofdagi dunyoni tizimli tushunish istagi va turli hodisalarni idrok etishga analitik yondashuvni rivojlantiradi. Bu rivojlanish bosqichi, ayniqsa, 6–10 yoshda, ya’ni boshlang‘ich sinflarda o‘rganishga bo‘lgan motivatsiya maksimal darajaga yetgan paytda, yangi bilimlarni o‘zlashtirish jarayonlari intensiv va maqsadli bo‘ladi. Shu davrda o‘quvchilar atrofdagi hodisalarning mohiyatini aniqlashga qaratilgan savollarni faol so‘raydilar: “Bu nima?”, “Bu nima uchun?”, “U nimadan yasalgan?”.

Tarbiya darslarida STEAM texnologiyalarini qo‘llash ushbu yoshdagi o‘quvchilarda kognitiv faollikni oshirish, tanqidiy va analitik fikrlashni rivojlantirish hamda mustaqil izlanish ko‘nikmalarini shakllantirish uchun samarali vosita hisoblanadi. Xorijiy va milliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, STEAM elementlarini dars jarayoniga integratsiya qilish orqali o‘quvchilar o‘z qiziqishlarini rag‘batlantiradi, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash imkoniyatiga ega bo‘ladi va turli hodisalarni tizimli tushunish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

XULOSA VA AMALIY TAVSIYALAR.

O‘z-o‘zini intizomni rivojlantirishda biblioterapiya usullari bilan konstruktiv rahbarlik jarayoni uzoq muddatda intizomli xulq-atvorni shakllantirishga qaratilgan. Bu rivojlanish bo‘yicha rahbarlik va maslahat xizmatlarining maqsadlariga mos keladi. Yondashuv rivojlanishga qaratilgan.

Biblioterapiya usullari bilan konstruktiv rahbarlik yondashuvi o‘qituvchilardan kitoblar yoki hikoyalarni o‘qish orqali dialog (til) va ijtimoiy muloqotni o‘rganishni talab qiladi. Til o‘quvchilarda ma’no va o‘zgarishlar yaratishda juda muhim rol o‘ynaydi. Talabalarni muammoni hal qilishda yanada real va tushunarli bo‘lishga qaratishda muloyim til juda muhim bo‘ladi. Tajribali muammolar bilan bog‘liq sharoitlarni tasvirlaydigan hikoya kitoblari o‘quvchilarga kutilmagan xatti-harakatlarning oqibatlarini topishga yordam beradi.

Biblioterapiya hayotiy tajribalardan metaforalarni taqdim etadi, bu bolalar duch keladigan muammolarni osonroq tushunishga yordam beradi, ayniqsa muammolarni hal qilish uchun hali to‘g‘ri fikr va his-tuyg‘ularni og‘zaki ifoda eta olmaydigan bolalar uchun (Pardek, (1993), Myles, Ormsbee, Downing, Walker, and Hudson (1992)). Biblioterapiyani qo‘llash alohida ehtiyojli bolalarda o‘qishni yaxshilash uchun turli xil adabiyotlarda tasvirlangan bo‘lishi

mumkin. O‘qish kitoblarida o‘quvchilarga taqdim etilgan voqea bilan bog‘lanish imkonini beradigan umumiy naqshdan foydalanish taxmin qilinadi. Kitobdagi rasmlar erta til rivojlanishini osonlashtirishi mumkin va bolalarning yangi lug‘at qo‘shish qobiliyatini yaxshilash. Biblioterapiya intellektual, ijtimoiy, xulq-atvor va hissiy darajalarga ta‘sir qilishi mumkin. Bolalar turli xil hayotiy qadriyatlarga ega bo‘lgan odamlarning xilma-xilligi haqida bilim va tushunchaga ega bo‘ladilar, o‘zlari o‘qigan hikoyalar kitoblaridagi qahramonlarning xatti-harakatlari va his-tuyg‘ularini o‘z ichiga olgan qahramonlar bilan tanishadilar.

Yuqorida bayon qilingan tadqiqot muammosining asosi va shakllanishiga asoslanib, intizom bolalarning tabiiy rivojlanishining bir qismidir. Intizomning rivojlanishi bolalar tomonidan tabiiy va mazmunli tarzda yuzaga keladigan ijobiy tajribalar orqali o‘tishi kerak. Inklyuziv ta‘lim tizimiga ega bo‘lgan boshlang‘ich maktablarda o‘qituvchilar bolalarning turli xil ta‘lim va xulq-atvor ehtiyojlarini qondirishi kerak, shunda bolalar o‘zlarini xavfsiz va qulay his qilishlari bo‘lish. Bolaning qobiliyatiga asoslangan tartib-intizomni o‘rgatish uning atrof-muhitdagi to‘g‘ri va maqbul xatti-harakatlarini tushunishda bilim va o‘z-o‘zini tarbiyalash salohiyatini rivojlantiradi.

Biblioterapiya usullarini STEAM yondashuvi bilan integratsiya qilish orqali o‘quvchilarning o‘z-o‘zini tarbiyalashini rivojlantirish mumkin. Bu jarayonda konstruktiv yo‘l-yo‘riqlar va rahbarlik strategiyalari yordamida o‘quvchilar o‘z intizomini oshiradi, axloqiy qadriyatlarni anglaydi va o‘z harakatlarini boshqarishni o‘rganadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni. “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta‘limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.” Toshkent.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-son Qarori. Umumta‘lim maktablarida o‘quv-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish to‘g‘risida. Toshkent.
3. Brown, N. W. (1994). *Bibliotherapy and Child Development*. New York: Routledge.
4. Bryan, E. (1939). Criteria for evaluating bibliotherapy. *Wilson Bulletin for Librarians*, 14(3), 167–169.
5. Panjiyeva M va Toshpo‘latova Niyohon “STEAM ta‘lim asoslari” o‘quv qo‘llanma. (2025).